

Posudek vedoucího práce na diplomovou závěrečnou práci Mgr. Olgy Leškové
Образ иноземцев в памятниках московской письменности о Смуте XVII века
(Ústav východoevropských studií Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze,
Praha 2015, 80 s.)

Mgr. Olga Lešková, studentka navazujícího magisterského oboru Východoevropská studia, předložila k obhajobě diplomovou závěrečnou práci, v níž si vytkla za úkol zmapovat vnímání cizinců v dobových moskevských vyprávěních o Smutě (Období zmatků, 1598–1613) včetně tematiky jejich vlivu na duchovní a politický vývoj ruského státu v kontextu ideje pravoslavného carství. Pramennou základnu práce tvoří sedm z hlediska přístupu k historickému materiálu, autorských osobností i formální struktury různorodých textů: Nové vyprávění o přeslavném Ruském carství (Новая повесть о преславном Российском царстве), Pláč nad dobytím a úplnou zkázou moskevského státu (Плач о пленении и о конечном разорении Московского государства), Historie (История) mnicha Avraamije Palicyna, Vyprávění o době, carech a biskupech moskevských (Словеса дней, и царей, и святителей московских) knížete Ivana Chvorostinina, Vremennik (Временник) carského úředníka Ivana Timofejeva, Jiné vyprávění (Иное сказание) a Letopisná kniha (Летописная книга). Mgr. Lešková se rozhodla za pomoci diskursivní a komparativní analýzy naplnit tři navzájem úzce související ambiciózní cíle – rekonstruovat proces geneze náboženského a historického myšlení v moskevské Rusi do začátku 17. století, podrobně analyzovat různé aspekty pohledu na cizince ve vybraných moskevských textech o Smutě z první poloviny 17. století a současně zařadit problematiku vnímání cizinců na Rusi do širšího kulturního a historického kontextu, zejména s ohledem na soudobou písemnou a myšlenkovou tradici.

V Úvodu (Введение, s. 8–12) a Stručném přehledu pramenů (Краткий обзор источников, s. 13–24) diplomantka představuje cíle a strukturu práce, použitou metodu diskursivní a kulturně-historické analýzy, podává stručný kritický přehled použité ruské i západní sekundární literatury a zabývá se jednotlivými dobovými vyprávěními o Smutě (zejména otázkami jejich atribuce a datace i autorskou intencí). V první obecné kapitole Nábožensko-filozofické myšlení v moskevské Rusi (Религиозно-философская мысль в Московской Руси, s. 25–49) se postupně věnuje Smutě jako historickému a duchovnímu fenoménu, vzniku klíčových nábožensko-filozofických konceptů a pojetí podstaty moci v moskevské Rusi a nakonec základní problematice památek moskevského písemnictví první poloviny 17. století věnovaných událostem Období zmatků. V druhé, praktické kapitole Образ

cizinců v památkách 17. století o Období zmatků (Образ иноземцев в памятниках XVII в. о Смутном времени, s. 50–70) Olga Leškova vyčleňuje několik formativních tematických linií, v jejichž rámci sleduje ústřední téma celé práce. V Závěru (Заключение, s. 71–75) pak přehledně shrnuje a zobecňuje své postřehy a zjištění, která z větší části nacházíme už ve vlastním textu. Následuje strukturovaný seznam použitých pramenů a odborné literatury (Литература, s. 76–80).

Posuzovaná práce se až na menší nedostatky vyznačuje vysokou úrovní formálního zpracování, drobné prohřešky se týkají překlepů, např. „V Praze, dne 18. июля 2015“ – s. 3, С. Ф. Платова – s. 18 (správně – С. Ф. Платонова); jotované přízvučné e – Фёдора – s. 49 (v ostatním textu není); „Иван Тимофеева пишет“ – s. 51 (správně – Иван Тимофеев пишет), nesjednocená forma psaní citace v citaci z pramene (např. s. 33); dále faktografické chyby – na s. 67 je chybně uvedeno trvání livonské války 1577–1582 (správně – 1558–1582/1583); některých formulačních nepřesností, např. na s. 16 se uvádí, že Vyprávění o obléhání Trojicko-sergijevského kláštera je „chronologicky“ první částí Historie Avraamije Palicina (myslí autorka vznik textu, nebo posloupnost událostí?). Za nepříliš šťastné a poněkud zavádějící považuji autorčiny vlastní hodnotící termíny „svět doba“ a „svět zla“ (мир добра, мир зла), které až příliš sugerují dualistické nahlížení na roli cizinců v událostech Smuty, tedy přístup, jenž je zpochybňován řadou neutrálních a dokonce pozitivních postřehů, které nacházíme v samotných pramenech.

Pečlivý čtenář musí zaznamenat, že na omezeném prostoru první kapitoly nutně chybějí někteří relevantní autoři a texty, kupříkladu z hlediska naznačeného tématu základů carské moci postrádám zmínku o osifljanství i hlubší vhled do oficiálního písemnictví doby vlády Ivana IV. Vasiljeviče (1533–1584) včetně literárního odkazu samotného Ivana Hrozného. Navzdory této kritické poznámce jako vedoucí práce konstatuji, že se diplomantce podařilo úspěšně představit hned několik skutečně reprezentativních textů a ideových konceptů důležitých pro celkové téma (protikatolické polemiky po florentské unii roku 1439, otázka kontinuity s kyjevskou Rusí, ideologémy nového Izraele či třetího, respektive nového, dalšího Říma). Úporná snaha zasazovat zpracovávané téma cizinců v moskevských památkách o Smutě do širších historicko-kulturních souvislostí někdy zastiňuje vlastní materiál. Snad až příliš často se v textu v různých variacích opakují některé autorčiny postřehy a závěry (úloha konfesijního faktoru v obrazu cizince, idea mimořádné mise Moskvy a jejího vládce jako obránců pravé víry atd.). V rámci analýzy obrazu cizince bych považoval za žádoucí zmínit vedle dominující polské a litevské (a již mnohem okrajovější švédské) tematiky i relativně výrazný motiv kozáků, z nichž část přichází z teritorií mimo jádro

moskevského státu a kteří velmi výrazně zasahují do událostí (podpora samozvanců, účast v obou domobranách i tažení polského prince Vladislava).

Po přečtení a zhodnocení celého textu mohu prohlásit, že Olga Leškova naplnila cíle, které si v samotném úvodu stanovila, a k obhajobě odevzdala práci, která nejen splňuje základní formální a obsahová kritéria kladená na diplomovou závěrečnou práci (zejména prokázání samostatného přístupu k odborné literatuře a pramenům), ale bezesporu tyto elementární požadavky překonává. Na posuzované práci oceňuji širší heuristické základny (70 položek pramenů a odborné literatury), logickou strukturu výkladu i přehledné a opodstatněné rozčlenění práce na kapitoly a podkapitoly, stejně jako vysokou jazykovou úroveň a kultivovaný styl vyjadřování. Mimo jiné musím vyzdvihnout precizní poznámkový aparát ve vlastním textu s řadou vysvětlujících komentářů i originálních ukázek z citovaných pramenů. Práce svědčí o tom, že diplomantka pronikla nejen do literární situace první poloviny 17. století, ale bezpečně se orientuje i v historicko-politických reáliích daného období. Ve svém výkladu se vyhýbá nepatřičným aktualizacím a kriticky se vyrovnává s různými přístupy a interpretačními strategiemi ve vztahu k Období zmatků, zdařile konfrontuje pohled pisatelů analyzovaných vyprávění na straně jedné a představitelů moderní historiografie na straně druhé.

V neposlední řadě bych rád upozornil, že diplomantka dílčí výsledky svého bádání úspěšně prezentovala na desátém ročníku Konference mladých slavistů „Křižovatky Slovanů“ (FF UK, 6.–7. listopadu 2014) v referátu s názvem „Образ иноземцев в памятниках Смутного времени“. Příspěvek v písemné podobě byl editorem konferenčního sborníku přijat k tisku, prošel recenzním řízením a nyní se nachází ve fázi předtiskových úprav (publikace svazku se předpokládá v listopadu 2015).

Předloženou diplomovou práci Mgr. Olgy Leškové jednoznačně doporučuji k obhajobě a navrhuji její hodnocení známkou **výborně**. Osvojená metodologická základna a prokázaná schopnost práce s dobovými prameny, stejně jako znalost kulturně-historického kontextu představují solidní východisko pro pokračování v dalším (doktorském) stupni studia.

V Praze dne 25.7.2015

PhDr. Marek Příhoda, Ph.D.